

MATEUSZ RAFAŁ POTOCZNY

Instytut Nauk Teologicznych UO

Wydział Teologiczny, Uniwersytet Opolski

ORCID: 0000-0001-5746-4218

Sprawozdanie z XVI sympozjum liturgicznego

Ad Fontes Liturgicos

Kluż-Napoka, 23–24 października 2025 r.

W dniach 23–24 października 2025 r. na Wydziale Teologii Prawosławnej Uniwersytetu „Babes-Bolyai” w Kluż-Napoce, w Rumunii, odbyło się XVI międzynarodowe sympozjum liturgiczne *Ad Fontes Liturgicos* (AFL). Jest to cykliczne, międzynarodowe i ekumeniczne spotkanie naukowe poświęcone badaniom nad liturgią i jej źródłami. Od samego początku inicjatorem serii sympozjów jest wybitnym krakowski liturgista – ks. prof. UPJP2 dr hab. Przemysław Nowakowski. Reprezentowany przez niego Instytut Liturgiczny Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie (IL UPJPII) od lat współpracuje w tej kwestii z ośrodkami naukowymi z Europy Środkowo-Wschodniej. Na przestrzeni lat inicjatywa przyjęła strukturę nieformalnego stowarzyszenia i *de facto* działa w podobny do stowarzyszeń sposób. Należy dodać, że AFL pełni dziś ważną rolę w integracji środowisk liturgicznych w Europie. Kolejne sympozja łączą badania historyczne nad źródłami i reformami liturgicznymi z refleksją pastoralną, nad formacją liturgiczną, stanowiąc miejsce dialogu i współpracy między Kościołami Wschodu i Zachodu.

Tegoroczna organizacja sympozjum w Kluż-Napoce zbiegła się z setną rocznicą utworzenia Patriarchatu Rumuńskiego. Hasłem przewodnim wydarzenia wybrano: „*Aggiornamento* i powrót do źródeł w liturgii”. W sympozjum wzięło udział ok. 35 uczestników (w tym 17 prelegentów reprezentujących 13 ośrodków naukowych). Sympozjum otworzył o. Teofil Tia, dziekan miejscowego Wydziału Teologii Prawosławnej i gospodarz wydarzenia. Słowa powitania wobec przybyłych gości skierował również o. Simeon Pintea, lokalny wykładowca liturgiki.

Pierwszą sesję obrad prowadził ks. prof. Przemysław Nowakowski, zaś pierwszy referat, zatytułowany *The Common DNA of Eastern and Western Liturgy*, wygłosił autor niniejszego sprawozdania (Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego). W referacie podkreślony został wspólny kod genetyczny wszystkich liturgii Kościoła, który sprawia, że bez względu na denominację i zewnętrzne różnice, każda prawdziwa liturgia chrześcijańska wywodzi się z tego samego macecznika i prowadzi do wspólnego celu. Kolejny referat – *L'esperienza della collaborazione tra i liturgisti ortodossi e grecocattolici in Slovacchia* – zaprezentowany został przez ks. prof. Marcela Mojżeša z Grekokatolickiego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu w Preszowie (Słowacja). Prelegent ukazał w nim konkretne formy współpracy, jaka na Słowacji (zwłaszcza w kontekście jego uczelni i parafii) istnieje na płaszczyźnie liturgicznej między grekokatolikami a prawosławnymi. Jako trzeci głos zabrał prof. Benjamin Demeslay z Instytutu Katolickiego w Paryżu. Prelegent zaprezentował referat na temat « *Aggiornamento* » et « *retour aux sources* » dans le monde catholique: du style théologique au gouvernement de l'Eglise chez Joseph Ratzinger-Benoît XVI, w którym poddał analizie sposób rozumienia przez Ratzingera postulatów odnowy liturgicznej i wierności tradycji.

Drugiej sesji sympozjum przewodniczył o. prof. Vasyl Rudeyko z Katolickiego Uniwersytetu Ukrainy we Lwowie. Pierwszym prelegentem sesji był o. prof. Thomas Pott z Papieskiego Instytutu Orientalnego w Rzymie. Przedstawił on referat na temat *Revisiting the Icon, reviving the Liturgy: a much ignored task of Liturgical Reform*, w którym odniósł się do najważniejszych kwestii związanych z reformami liturgii w różnych tradycjach chrześcijańskich. Z kolei ks. prof. Henryk Sławiński z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie przedstawił zagadnienie homiletyczne. Swój referat zatytułował: *Homily: Liturgical actualization of the unchanging Revelation*. Jako ostatni w sesji głos zabrał prof. Cezar Login z Uniwersytetu Medycyny i Farmacji w Kluż-Napoce (Rumunia). Zaprezentował on wykład zatytułowany: *Adaptation, Renewal and Reform in the Liturgical Practice of the Orthodox Church. A presentation of the Romanian translation of: Thomas Pott "La Réforme liturgique byzantine"*, który połączony był z prezentacją książki, o której mowa w tytule referatu.

Po przerwie obiadowej odbyło się walne posiedzenie członków-organizatorów AFL, na którym omówiono istotne kwestie dotyczące działalności oraz problematykę przyszłorocznego sympozjum.

Moderatorem trzeciej sesji wykładowej był o. prof. Thomas Pott. Pierwszym referentem był ks. prof. Manlio Sodi z Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego w Rzymie, który uczestniczył w sympozjum w formie zdalnej. Wygłosił on

prelekcję na temat „*Scripturarum Capere Sacramentum*”. *Teologia della Parola e sacramentalità dell’annuncio per un culto in Spirito e verità*. Kolejną prezentację przedstawiła dr Viktoriya Semenova z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Prelegentka zreferowała temat: *La messe «tridentine» et le novus ordo: y a-t-il eu une modification des éléments essentiels de la messe?* Bezpośrednio po niej referat na temat *Liturgiae cultor et amator. Mgr Annibale Bugnini et la réforme liturgique. L’œuvre d’une vie* wygłosił ks. prof. Przemysław Nowakowski CM z tej samej uczelni. Ostatnie wystąpienie pierwszego dnia sympozjum wygłosił prof. Michal Glevaňák z Grekokatolickiego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu w Preszowie (Słowacja). Referat zatytułowano: *Vicar General of the Eparchy of Prešov and Scholar ThDr. Mikuláš Russnák – Authoritative Guarantor of Proper Liturgical Celebration in Prešov*. Całość zamknęła twórcza dyskusja, po której uczestnicy sympozjum udali się do miejscowej katedry prawosławnej, gdzie uczestniczyli w nieszporach oraz koncercie pieśni bizantyjskich. Pierwszy dzień obrad uwieńczyła uroczystą kolacją w restauracji „Casa Maramureșeana”.

Kolejny dzień sympozjum otwarło przemówienie Metropolity Andrzeja, który wyraził radość z jego organizacji właśnie na Wydziale Teologii Prawosławnej w Kluż-Napoce. Następnie odbyły się dwie sesje naukowe. Pierwszą z nich prowadził o. prof. Liviu Vidican – jeden z gospodarzy tegorocznego wydarzenia. Referat otwierający drugi dzień obrad, *A Few Notes on Kyivan-Wallachian Cultural Contacts in the Mid-17th Century: The Rite of Penance in the 1635 Câmpulung Trebnyk*, wygłosił o. prof. Vasyl Popelyastyy z Katolickiego Uniwersytetu Ukrainy we Lwowie. Po nim wykład zatytułowany *Liturgical Reforms among the Orthodox Romanians. Keypoints in the development of the Romanian liturgical tradition and considerations for future editions of liturgical texts* zaprezentował o. prof. Dumitru Vanca z Uniwersytetu 1 Decembrie 1918 w Alba Iulia (Rumunia). O. Mihail Khalid Qaramah – kolejny prelegent pochodzący z tej samej uczelni, co poprzedni, wygłosił referat na temat: *The reform of the Byzantine-Slavonic liturgy in the Romanian lands, between the 16th and early 18th centuries: A preliminary assessment*. Sesję uwieńczył historyczny wykład o. Cosmina Cosmuțy z Wydziału Teologii Prawosławnej Uniwersytetu „Babes-Bolyai” w Kluż-Napoce (Rumunia), zatytułowany *Romanian Orthodox Patriarchate: one century of existence*.

Ostatniej sesji sympozjum przewodniczył autor niniejszych słów, zaś pierwszym jej prelegentem był dk. János Nyírán z Grekokatolickiego Instytutu Teologicznego św. Atanazego w Nyíregyháza (Węgry). Jego referat zatytułowany był: *Un approccio liturgico-pastorale degli antichi kathismata domenicali presso la*

Chiesa bizantina. Z kolei o. prof. Vasyl Rudeyko z Katolickiego Uniwersytetu Ukrainy we Lwowie wygłosił referat na temat: *Liturgy of the Faithful or Liturgy of the Clergy? Notes to the Great Entrance Rite in the Archieraticon of Supraśl (1716)*. Kolejne wystąpienie (*online*) przedłożył prof. Pavel Kopeček z Wydziału Teologii w Ołomuńcu. Prelegent skupił się na temacie: *Il Messale glagolitico e le sue edizioni nel XX secolo*. Ostatni referat sympozjum wygłosił o. prof. Liviu Vidican z Wydziału Teologii Prawosławnej Uniwersytetu „Babes-Bolyai” w Kluż-Napoce. Prelegent zaprezentował temat: *Catechesis in the Romanian Orthodox Church at the Centennial of the Romanian Patriarchate*.

Całość zamknęła dyskusja oraz prezentacja planów na przyszłość, wśród których jest również zorganizowanie przyszłorocznej konferencji na jednej z uczelni w Polsce.